

Öppna insatser utan samtycke S2019/04727

Remissyttrande

Ställd till Socialdepartementet

Sammanfattning

Maskrosbarn är en barnrättsorganisation som sedan 2005 arbetat med att stötta barn mellan 13 och 19 år vars föräldrar har ett missbruk, psykisk sjukdom eller som utsätter dem för våld. Allt arbete, både vad gäller vårt stöd och påverkan, utgår från barnens egna erfarenheter, tankar och behov.

Maskrosbarn välkomnar Socialstyrelsens förslag och bedömningar gällande sänkt åldersgräns för öppna insatser i SoL samt att inte utvidga 22 § LVU. Vi anser att förslagen är en del i att stärka barns rättigheter generellt och ett viktigt signalvärde kring hur tungt barns behov och bästa ska väga. Vi har arbetat under många år för att lyfta vikten av barns rätt till stöd för sin egen skull, oavsett om vårdnadshavaren samtycker eller inte. De barn vi möter är tydliga med att de vill få möjlighet till stöd även då deras föräldrar inte samtycker eller ens deltar i socialtjänstens utredning. Vi vet dock att den befintliga lagstiftningen kring öppna insatser till barn från 15 år utan vårdnadshavares samtycke används i väldigt låg utsträckning och ser att det grundläggande problemet framför allt gäller den praktiska tillämpningen. Därför ser vi väldigt positivt på Socialstyrelsens förslag om att vägledning behöver tas fram till socialtjänsten kring detta. Vi vill även trycka extra på barns deltagande både i en sådan vägledning och i en eventuell utvärdering av effekten av förslagen.

Sänkt åldersgräns för öppna insatser i SoL

Socialstyrelsens bedömning: *Socialstyrelsen föreslår att socialnämnden ges möjlighet att med stöd av SoL besluta om öppna insatser till barn från 12 år även utan vårdnadshavarens samtycke, om det bedöms lämpligt och barnet samtycker till insatsen.*

Maskrosbarn instämmer i förslaget om sänkt åldersgräns till 12 år gällande socialnämndens möjlighet att besluta om öppna insatser utan vårdnadshavares samtycke. Vi ser positivt på förändringar som möjliggör att fler barn oberoende av sina vårdnadshavare kan ta emot stöd. De barn som vi på Maskrosbarn möter står ofta inför situationer där föräldrar inte vill eller kan delta i processerna hos

socialtjänsten, vilket resulterar i att de inte får någon hjälp utan lämnas väldigt ensamma.

De upplever också att deras egna åsikter inte spelar någon roll och att de inte har någon möjlighet att påverka sin egen situation, vilket skapar en förlamande känsla av maktlöshet. Många barn vi möter är i övre tonåren och beskriver hur deras familjer har haft kontakt med socialtjänsten under hela deras uppväxt men att de inte blivit erbjudna något eget stöd. Många har tvingats leva i svåra hemsituationer under väldigt lång tid utan möjlighet till stöd vilket har lett till att de har utvecklat egna symptom såsom exempelvis egen psykisk ohälsa, missbruk eller självskadebeteende. Tidiga insatser är avgörande för att vår målgrupp ska få förutsättningar att bryta det sociala arvet och inte hamna i samma situation som deras föräldrar. Många av föräldrarna till barnen vi möter har heller ingen sjukdomsinsikt, vilket ofta är en del av att ha ett missbruk eller psykisk sjukdom. Det försvårar många gånger möjligheten att få föräldrarnas samtycke. Det är också oerhört viktigt att socialtjänsten får möjlighet att ge stöd till barn när barnen är motiverade att ta emot stöd.

Vi anser att förslaget ytterligare kan stärka barns rättigheter till stöd och vi delar Socialstyrelsens bedömning om att barns rätt till stöd väger tyngre än den inskränkning i vårdnadshavarens bestämmanderätt som förslaget innebär.

Ett barn önskar: *"Att de (socialtjänsten) lyssnar och tar mig i första rummet istället för att fråga mina föräldrar vad de vill."*

Vidare vill vi trycka extra på möjligheten för sänkt ålder gällande processbehörigheten för barn och föreslår därför en utredning om frågan i stort. Precis som Socialstyrelsen bedömer så behövs en översyn av detta för att beslut ska kunna fattas i frågan. Det handlar om synen på barn som bärare av egna rättigheter och genom kontakt med tusentals barn vet vi att vi fortfarande har en lång väg kvar att gå gällande detta. Socialstyrelsen menar att i dagsläget kan barns ärenden aktualiseras på andra sätt, utan att de själva är processbehöriga. Det är sant. Det förhindrar dock barns möjligheter att ha makt över sitt eget liv. Maktlöshet är en känsla som är oerhört vanlig bland vår målgrupp. Maktlöshet för att de inte kan göra sina föräldrar friska men också för att de inte får vara med och bestämma över sina egna liv. Vi möter barn som inte ens tar kontakt med socialtjänsten för att de vet att deras föräldrar skulle säga nej till ett visst stöd. För de barn där deras kontakt med socialtjänsten ändå leder till en utredning, har de istället ingen möjlighet att överklaga vid ett eventuellt avslag. Vi har också sett att det ser väldigt olika ut i landet hur socialtjänsten behandlar inkomna uppgifter från ett barn om att de vill ha ett stöd. Eftersom socialtjänsten är skyldiga att inleda en utredning när en ansökan görs, handlar det om rättssäkerhet för alla barn, oavsett vilken kommun du tillhör.

En annan viktig effekt av sänkt ålder för processbehörighet skulle vara möjligheten för fler barn att få ett offentligt biträde för att föra fram deras röster i beslut som ska tas om deras liv. Genom att ge yngre barn möjlighet att formellt be om hjälp och att också protestera när de anser att beslut går dem emot skapar vi ett mer rättssäkert samhälle samt signalerar till barn att vi tar dem på allvar. Barn måste ses som experter på sina egna liv och sänkt ålder för processbehörighet är en del av det. En förutsättning för att en sådan förändring skulle göra reell skillnad för barn är att barn får information om vilka möjligheter de har att både ansöka om och överklaga beslut om öppna insatser. Rättsprocesserna behöver barnanpassas och göras mer tillgängliga för barn. Exempelvis genom barnanpassad information och ett offentligt biträde med barnkompetens. Den här typen av förutsättningar för barn som part i ett ärende är något som en eventuell utredning skulle behöva titta på.

Ett barn säger: ...jag tycker att man ska lyssna på människor, alltså oavsett om dom är vuxna eller inte. För jag tycker inte att ens ålder har med behov och rättigheter att göra. Jag har rättigheter även fast jag är minderårig och jag tycker att jag kan ha en åsikt ändå och jag tycker att man ska lyssna på den.

Trots att frågan om utbudet av insatser till barn inte ryms inom den här utredningens uppdrag vill vi lyfta problematiken med att socialtjänsten har ett otroligt begränsat utbud av insatser. Dessa har inte heller utvärderats ordentligt för att se att de ger den effekt som de är tänkta att ha. Många barn som vi möter beskriver att de inte får stöd som är anpassat efter deras behov utan snarare passas in i de insatser som finns att tillgå. Många gånger styr även kommunens ekonomi vilket gör utbudet ännu mer begränsat. Förslaget om sänkt ålder för att kunna ge öppna insatser utan vårdnadshavares samtycke är ett viktigt steg för att öka barns möjligheter att få det stöd de har rätt till. För att detta ska bli verklighet behöver det finnas olika insatser att tillgå inom kommunerna. Ett flertal insatser för socialtjänsten att bevilja, insatser som är anpassade efter barns behov. Idag ser det tyvärr inte ut så.

Utvidgning av 22 § LVU

Socialstyrelsens bedömning: Socialstyrelsen förordar inte en utvidgning av 22 § LVU.

Maskrosbarn instämmer i Socialstyrelsens bedömning. En utvidgning av 22§ LVU är inte rätt väg att gå för att komma åt grundproblematiken. Risker blir i stället att vi lägger över ansvar på barnen med tvingande insatser när det egentligen handlar om brister i hemmiljön. Precis som Socialstyrelsen skriver så kommer inte hemsituationen att förändras och risken finns att till exempel ett omhändertagande fördröjs eller inte görs alls. Barnen vi möter vittnar om vikten av att få stöd när det handlar om brister i hemmiljön men att stödet ska riktas åt

rätt håll och att de vill vara delaktiga i att bestämma hur det stödet ska utformas. Självklart ska barn få möjlighet till stöd när det brister i hemmiljön men vi ser inte skäl till en förändring som innebär ett tvång att tillgodose sig ett sådant stöd i hemmet.

Vidare anser vi att en utredning skulle behöva tillsättas för att i stället se över möjligheten till en tvingande lagstiftning när det gäller öppna insatser till vårdnadshavare, likt de i Norge och Danmark. Barnen vi möter lyfter själva hur konstigt de tycker att det är att de ska behöva göra olika saker för att må bättre men att inte samma krav ställs på föräldrarna. De upplever att allt ansvar alltid läggs på dem. De önskar att deras föräldrar skulle tvingas ta emot stöd och hjälp då det även skulle hjälpa och avlasta barnen. Norges erfarenhet är att bara det faktum att möjligheten till detta finns, har effekt på vårdnadshavares samarbetsförmåga och vilja att ta emot stöd. För de barn vi möter skulle det vara oerhört betydelsefullt.

Ett barn säger: Jag har gått igenom massor med kuratorer, massor av psykologer men mina föräldrar har inte gjort något alls. De behöver kuratorer, psykologer, medicin och utredning själva. Jag tycker att vill du behålla ditt barn hemma så måste du gå den här behandlingen eller utbildningen. Det behövs mer krav.

Andra överväganden kopplat till rekvisiten i 22 § LVU

Maskrosbarn instämmer i Socialstyrelsens bedömning. Det finns inte skäl att anta att bedömningarna skulle bli annorlunda med en förändring av rekvisiten. Det är bättre att utbilda socialtjänsten i hur de ska använda och tolka formuleringarna som nu finns.

Stöd till socialtjänsten för att kunna genomföra föreslagna författningsändringar

Precis som Socialstyrelsen lyfter anser vi att det är av största vikt att en förändrad lagstiftning kring detta följs av en tydlig vägledning kring hur lagen ska tillämpas. Vi vill trycka på hur stor betydelse det kan ha om socialtjänsten har möjlighet att arbeta motiverande, gentemot vårdnadshavare såväl som gentemot barnen. Förslagen handlar om att stärka barnrätten i Sverige. Idag är föräldrarätten enormt stark i Sverige, både kulturellt och i lagstiftning. En förändring som ovan (sänkt åldersgräns för öppna insatser) skulle kunna bidra till att ändra på detta. Det kräver dock att bestämmelsen faktiskt utnyttjas av socialtjänsten. Vi möter barn som berättar om hur många socialsekreterare försöker att vara föräldrar så mycket till lags, att de själva glöms bort. Stödet som till slut beviljas handlar mer om föräldrastöd eller stöd till hela familjen i stället för till barnet självt. Det krävs stöd till socialtjänsten för att de ska känna sig trygga nog att stå på barnens sida. Att det ska bli en självklarhet.

En viktig del i en sådan vägledning skulle enligt oss vara hur socialtjänsten kan arbeta för att öka chanserna för att barnet ska kunna tillgodogöra sig stödet och inte få negativa konsekvenser hemifrån då de tar emot stödet. Socialnämnden ska enligt utredningen beakta om det finns förutsättningar för att genomföra insatsen utan att barnets hemsituation förvärras. Maskrosbarn menar att socialnämnden bör få ett tydligare uppdrag och ansvar i att arbeta för att skapa sådana förutsättningar, vilket skulle kunna innebära allt från att se till att barnet får skjuts till stödtillfällena till att fortsätta med motiveringsarbete med föräldrarna.

Uppföljning av regleringen

Maskrosbarn instämmer i Socialstyrelsens förslag. Det är oerhört viktigt att kontrollera att förändringen kommer barnen till gagn och på vilket sätt. Vi vill också betona vikten av att låta barn komma till tals angående hur de uppfattar möjligheterna att ta emot stöd utan vårdnadshavares samtycke. Det är nödvändigt för att verkligen få reda på hur det fungerar och om det blir bra för barnen. Barn berättar för oss på Maskrosbarn att de vill komma till tals och få berätta om sina erfarenheter av kontakt och stöd från socialtjänsten. De menar att det kan göras väldigt enkelt till exempel genom att barn som är i kontakt med socialtjänsten anonymt får svara på några frågor i samband med besök.

Ett barn säger: *"Varför kan soc inte bara be oss fylla i ett papper med frågor om hur det har varit där efter utredningen är klar? Det gör man ju på andra ställen!"*

Behov av vägledning om 6 kap 13 a § FB

Maskrosbarn instämmer i Socialstyrelsens förslag gällande vägledning till socialtjänsten i denna fråga. Vi har genom åren mött mycket osäkerhet bland socialsekreterare i hur de kan använda sig av detta och det leder till att lagstiftning som är där för att underlätta för barn att få stöd, inte utnyttjas.

Maskrosbarn

Sandra Patel Seropian
Påverkanschef

Lisa Dahlgren
Sakkunnig i barnrättsfrågor